

S3H-BTK

Naar een circulaire exploitatie van regionaal kapitaal.

De tiende EO Wijers prijsvraag plaatst de energietransitie in het hart van de opgave. De overgang naar CO2-arme bronnen is qua impact vergelijkbaar met de industriële revolutie en kan een competitive edge voor het vestigingsklimaat in en de concurrentiekracht van de Regio Stedendriehoek opleveren. Maar wat zijn de effecten op het regionale stadslandschap?

Rugwind organiseren

De Stedendriehoek (S3H) heeft een ambitieuze doelstelling met het bereiken van energieneutraliteit in 2030. Zeker in vergelijking met het Energieakkoord (SER), waarin het aandeel van hernieuwbare energie moet \uparrow naar 16 in 2023 met een jaarlijkse energiebesparing van 1,5%. Dit vereist een tempo dat vergelijkbaar is met Duitsland in de beste jaren van de Energiewende. De doelstelling van de Regio Stedendriehoek betekent dan ook een continue sprint trekken om in 2030 100% energieneutraliteit te bereiken. En dat zou dan ook nog eens een energieopwekking opleveren die het landschappelijke laadvermogen ver te boven gaat. Het is duidelijk dat we voor deze meegaoperatie uit een ander vaatje moeten tappen. Dit gaat alleen lukken als we een flinke rugwind weten te organiseren die energiebesparing en –opwekking naar elkaar toe weten te buigen.

Onze overtuiging is dat economische prikkels nodig zijn voor anders omgaan met energie door bewoners en bedrijven. Verborgene milieukosten van het energie- en grondstofgebruik moeten onderdeel van de integrale kostprijs worden en dit is beslist geen utopie. De roep om energie en materialen hoger te belasten en arbeid lager wordt steeds luider: van de hoog-

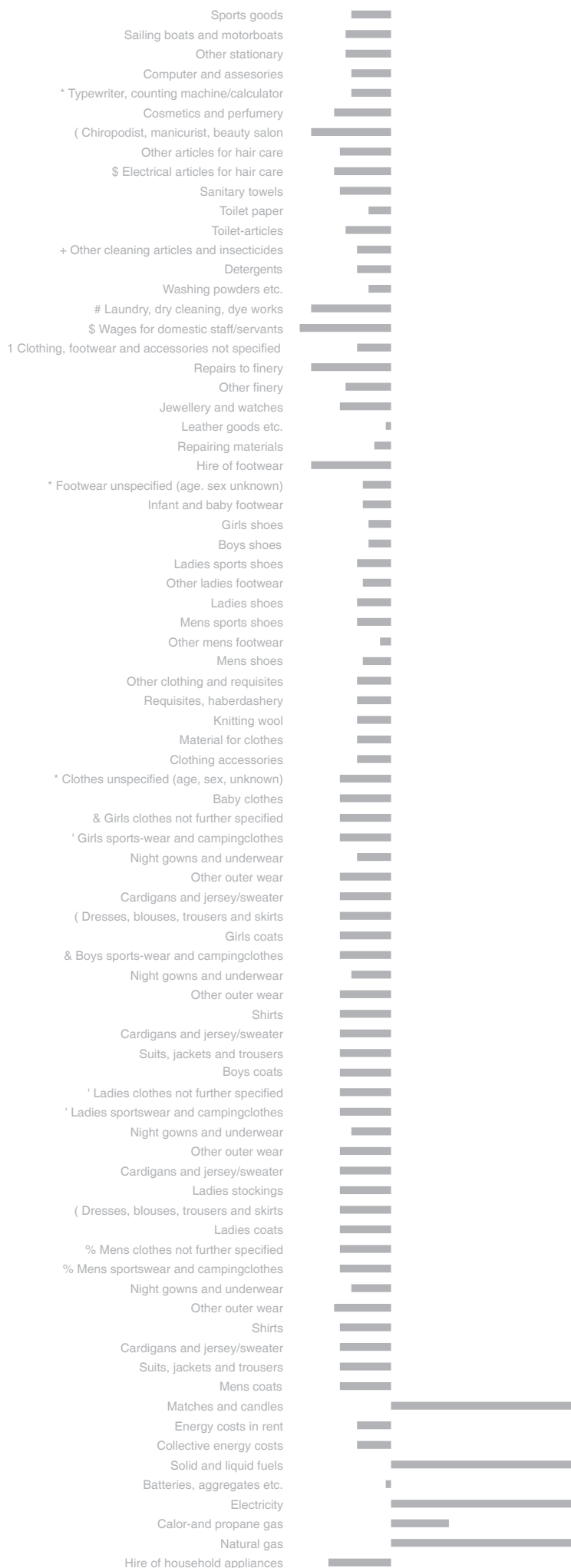
ste baas van de Nederlandse Bank tot de CEO van beursgenoteerde bedrijven. Omdat dit scenario een ongekende impact heeft op het economische landschap, zal wie goed is voorbereid spekkoper zijn. Met als bonus voor de snelle beslissers: energieneutraliteit en een toppositie in de indexen voor duurzaamheid, circulaire economie en werkgelegenheid.

Economische veerkracht als troef

De regio Stedendriehoek beschrijft haar *robuuste, veerkrachtige economie* als een van vier troeven. Onze inzending onderwerpt deze troef aan een extreme, maar realistische stresstest. We verkennen de effecten van een belastingregime, dat energieneutraliteit mogelijk maakt. We maken duidelijk hoe bestaande ruimtelijk-economische structuren van kleur verschieten en welke verbindingen tussen actoren cruciaal zijn. Belangwekkend inzicht is dat de economische troef van de regio ook minstens de drie andere regionale troeven hard nodig heeft. *Bereikbaarheid, sociale betrokkenheid en de kwaliteit van stad en landschap* zijn van levensbelang om de Stedendriehoek onderscheidend uit de concurrentiestrijd te laten komen.

Belasting op Toegevoegde Koolstof (BTK) voor optimalisatie en innovatie

De stresstest, waaraan wij de regio onderwerpen, is een realistisch check om de zelf opgelegde doelstelling te halen. Deze *reality check* toont op welke cruciale koers(wendingen) de regio moet inzetten om koploper in de circulaire economie te worden. We kijken naar de gevolgen van de invoering van de Belasting op Toegevoegde Koolstof (BTK): een gedecentraliseerde manier van CO2 belasten en beprijzen. De BTK is, net als de BTW, een cascadebelasting en rekent in elke stap van het productieproces af op de toegevoegde (of verminderde) CO2. Dit fiscale middel internaliseert de kosten, die tot nu toe altijd buiten beschouwing bleven. Het werkt door tot in de haarvaten van de samenleving en de economie en brengt een tsunami van optimalisaties en innovaties teweeg. Simulaties laten zien dat CO2 uitstoot spectaculair en snel afneemt. En dat het de stedendriehoek op tijd zijn gewenste energieneutraliteit kan opleveren. Het regionale energiegebruik duikt in 15 jaar tijd van 37 naar 15 Petajoule. En zoals we laten zien kan die hoeveelheid best door een goed georganiseerd stadslandschap worden opgehoest.

Bij de start wordt een CO2-prijs bepaald. Dan ontstaan er eerste orde effecten, die berekenbaar zijn zoals prijsverschillen t.o.v. de huidige situatie: de strip in de kantlijn toont berekende prijsontwikkelingen van producten bij vervanging van de BTW door de BTK. Ook zijn er tweede orde effecten, die ten dele voorspelbaar zijn en die ontstaan doordat bedrijven en instellingen een hoge belastingafdracht willen vermijden: energie-intensieve sectoren zullen bijvoorbeeld alles op alles te zetten om louter groen opgewekte stroom in te kopen. En tenslotte zijn er derde orde effecten, die door talloze oorzaak-effectketens minder gemakkelijk te voorspellen zijn en die op het maatschappelijke vlak liggen zoals de manier waarop de samenleving zichzelf organiseert, de rol van bewoners, bedrijven en overheid.

Binnen deze nieuwe marktordening en -werking moeten we in dialoog ontwerpen aan gunstige condities voor synergie op lokaal en regionaal niveau.

Circulaire legenda om regionaal kapitaal beter te benutten

Goedkope mobiliteit, productie met schadelijke uitstoot en sectorale organisatie hebben de afgelopen eeuw geleid tot een ruimtelijke legenda waarbij wonen, werken, verkeer, landbouw, recreatie en natuur gescheiden zijn. Dat is niet meer langer 'economisch' verantwoord.

De verkenning naar de impact van de BTK, als aanjager van een circulaire economie, biedt zicht op fundamentele veranderingen in de ruimtelijke organisatie, samenwerkingsmotieven en zelfs waardeoriëntaties. Verdisconteren van grondstof, energie en natuurlijk kapitaal (ecosysteemdiensten) in de kostprijs van producten en diensten levert interessante verschuivingen op (zie tabel).

Van dominantie van ...	Naar een beweging richting ...
Ketens (lineair)	Kringlopen (circulair)
Economie versus ecologie	Economie = ecologie
Enkelvoudige waardecreatie	Meervoudige waardecreatie
Bezit (kopen)	Gebruik (lenen)
Nieuw(bouw)	Hergebruik
Bereikbaarheid	Nabijheid
Stad versus land	Stadslandschap
Schaalverarming	Schaalverrijking

Onze uitwerking op de panelen toont tot welke circulaire legenda de nieuwe economische werkelijkheid zal leiden bij slimme(re) benutting van het regionale kapitaal:

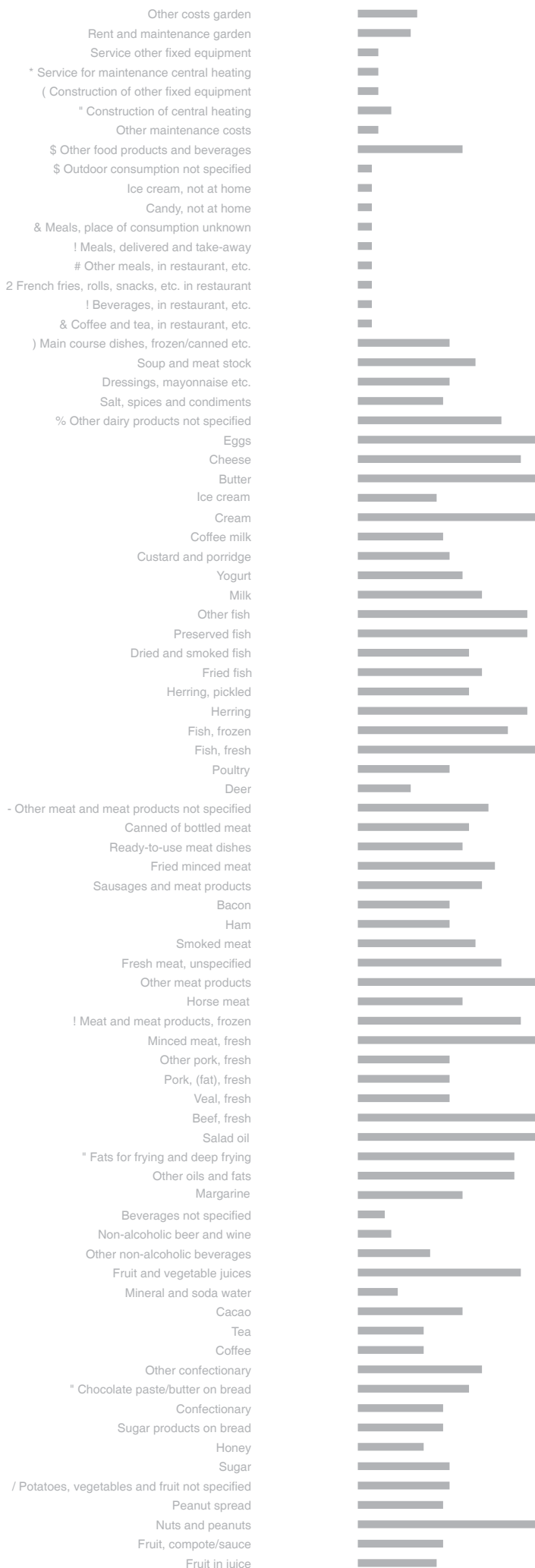
- Natuurlijk kapitaal van water, bodem, grondstoffen en energiepotentieel doorenergie- en natuur-inclusief plannen, kringlopen sluiten en in duurzaam evenwicht exploiteren;
- Logistiek kapitaal: energie-efficiënt netwerk voor mensen, goederen, afval- en reststoffen en energiestromen doorslim verbinden en benutten;
- Sociaal (kennis)kapitaal: buurtschappen en cleantech productieomgevingen als hotspots van interactie en innovatie door actief stimuleren, toegankelijk maken en zeggenschap organiseren.
- Cultureel kapitaal: erfgoed en beleefbaarheid van gebiedskwaliteit beschermen, benutten en ontwikkelen.

Omgevingswet als kans voor het grijpen

De circulaire legenda ontstaat niet vanzelf. Het risico op suboptimale oplossingen én teloorgang van de kwaliteit van stad en land zijn levensgroot. Bovenop de actuele vraagstukken van leegstand en herstructurering, veroorzaakt de BTK veel ruimtelijke dynamiek. Winkelstraten vragen nieuwe programmering, verouderde bedrijventerreinen en kantorenparken vragen om transformatie, agrarisch vastgoed wordt gesloopt en gerecycled en vraagt om andere functies.

De drijvende kracht van bedrijven, bewoners en (energie)coöperaties kan alleen worden benut als belemmerende wetgeving wordt opgeruimd. De beweging, die dan ontstaat, vereist dat de Regio Stedendriehoek met een heldere visie de ruimtelijke ontwikkelingen kanaliseert. De regio heeft enorme potentie als ontspannen tussenland, als tuin voor Randstad en Ruhrgebied.

Om alle vier de regionale troefkaarten uit te spelen komt de nieuwe Omgevingswet als geroepen. Deze wet beoogt immers innovatie en meervoudige doelen mogelijk te maken, gebiedsgericht en flexibel, met prikkels voor actief gedrag gebaseerd op vertrouwen en verantwoordelijkheid. De regionale partijen kunnen in een eigen omgevingsvisie de spelregels voor de transformatie bepalen.

Hanzekapitaal inzetten voor een circulerende regio

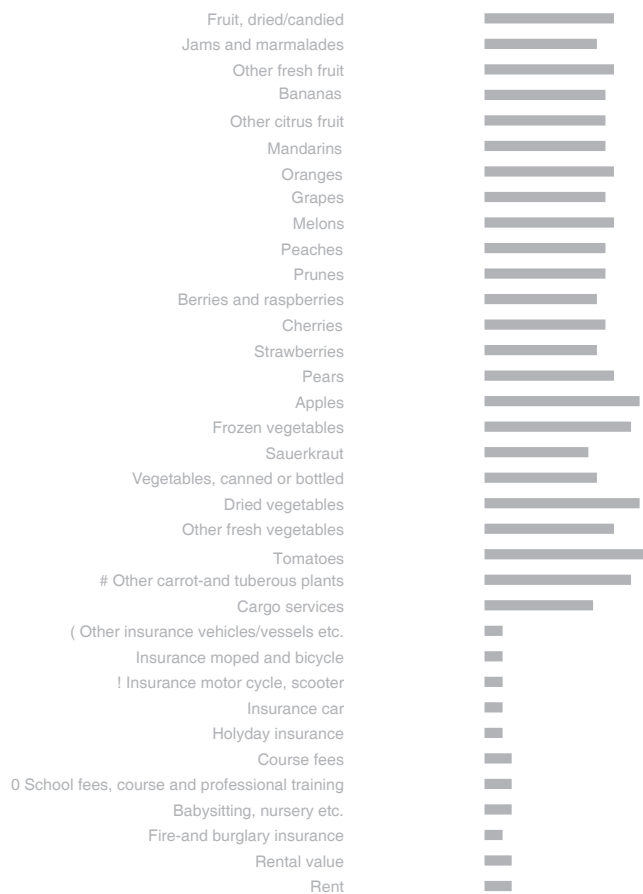
Om het governance model te schetsen dat dit gebiedskapitaal optimaliseert, trekken we de laatste troef: het Hanzekapitaal. De 'Hanzewaarden' *verbondenheid en samenwerking, durf en lef, burgeren gemeenschapszin* zijn precies die aspecten die – publiek, privaat en particulier - nodig zijn om het vliegwiel aan te drijven en tempo te maken.

De ontwikkeling in de richting van de circulaire legenda vraagt om:

- **Verandering van productieprocessen van bedrijven** rond de nieuwe economisch-maatschappelijke clusters om het gebiedskapitaal volhoudbaar te exploiteren met een voortrekkersrol voor regionale (familie)bedrijven en met de verbinding met kenniscentra in de regio, Oost-Nederland en internationaal. De kracht van de Regio Stedendriehoek zijn de toepassing, verbetering en uitrollen van wat elders in laboratoria en proeftuinen wordt bedacht. *Kiemcellen: Koninklijke Auping, Ardagh, leerlijn (MBO-HBO-WO), Connect, Stichting Kiemt;*
- **Particulier initiatief in coöperatieverband.** Particulier/private samenwerking in coöperaties versnellen decentrale duurzame ontwikkeling in o.a. energie. *Kiemcellen: Lochem Energie, Blok voor Blokregeling, Deventer Energie Coöperatie/Raedhuys;*
- **Een overheid,** die
 - ... belemmerende regels (tijdelijk) opzij zet;
 - ... kansen van Omgevingswet en herzieningen Woningwet pro-actief oppakt;
 - ... sociaal kapitaal optimaal benut en ruimte biedt voor zelfsturing;
 - ... on- en offline hotspots faciliteert waar de energieke samenleving en bedrijfsleven elkaar ontmoeten en kruisbestuiving plaats vindt.

Het 'aanzetten' van al deze initiatieven vergt dat netwerken van bedrijven, particulier initiatief, kennisontwikkeling, debat en overheid strategisch worden verbonden in een **Economische Regioraad**. Deze versnelt de transitie, daagt uit tot het uiterste bijvoorbeeld in de vorm van prijsvragen en battles, belooft experimenten en organiseert dat eventuele risico's worden gedeeld.

De Regio Stedendriehoek als S3H Living Lab en S3H Proeftuin waar duurzame innovaties en transformaties worden getest. Hands-on sturen op het wegemen van belemmeringen, strategisch investeren, begeleiden van Omgevingsvisie en Transformatie

plannen. *Kiemcellen: Doorontwikkeling van Strategic Board Stedendriehoek, Stichting Cleantech Tomorrow, Stedendriehoek Innoveert.*

Anticipeer op de nieuwe revolutie

Parallellen dringen zich op met een dikke eeuw geleden. Toen de effecten van de industriële revolutie zich manifesteerden, kwam er ruimtelijke wetgeving (Woningwet 1901), zagen coöperaties het licht (landbouw, woningbouw, banken, verzekeringen) en ontstond er maatschappelijk initiatief (Natuurmonumenten, Heemschut).

De overgang naar een andere economie leidt ook nu tot hernieuwde aandacht c.q. de noodzaak voor nieuwe ruimtelijke planning, samenwerking en maatschappelijk engagement. De nieuwe Omgevingswet, herziening Woningwet, Jaar van de Ruimte, Agenda Stad, Jaar van de Bodem, coöperaties voor energie, agrarisch natuurbeheer of zorg, Nieuw Nederland met zijn Stadsmakers en Landmakers: dit zijn de concrete voorbeelden van nieuw elan en transitie. Bijkomend majeur effect is dat er in de Regio Stedendriehoek door tijdig in te spelen op de BTK bijna 90.000 banen bijkomen.

De werkgelegenheidseffecten zijn enorm en staan garant voor een stevige pull-factor.

Regio Stedendriehoek: het is nu zaak om te anticiperen, maatschappelijke spirit te bundelen en het experiment aan te gaan. Onderneem en bestuur alsof de BTK in uw nek hijgt en het al 2030 is. Dan schrijft u historie.